

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2021.14.017>

Спільник С.І.

*кандидат філософських наук, доцент
Класичний приватний університет*

НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ ЗІ ЗМІ ТА РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В ПИТАННІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Актуальність теми. Як і більшість правоохоронних органів, Державна кримінально-виконавча служба України відноситься до числа суб'єктів протидії злочинності. Протидія злочинності – це безперервний процес, який реалізовується за допомогою діяльності ряду суб'єктів. На сьогоднішній день на законодавчому та підзаконному рівнях передбачено цілий комплекс таких суб'єктів. Зрозуміло, що ефективна протидія злочинності у такому випадку можлива лише в результаті їх взаємодії. У іншому ж випадку дані суб'єкти не тільки не зможуть досягнути поставленої мети, але і будуть заважати один одному.

Стан дослідження. Зауважимо, що питанню взаємодії суб'єктів протидії злочинності приділяли та приділяють увагу такі вітчизняні вчені, як О. М. Бандурка, І. Г. Богатирев, О. Ю. Бусол, В. М. Бесчастний, В. В. Василевич, Є. М. Блажівський, В. І. Борисов, А. А. Вознюк, С. К. Гречанюк, В. К. Гришук, О. М. Джужа, А. О. Джужа, О. О. Дудоров, О. С. Ішук, А. В. Коваленко, І. М. Копотун, В. М. Куц, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, Д. М. Миронюк, С. А. Мозоль, Ю. В. Орлов, В. В. Проскура, В. В. Сазонов, В. В. Сокуренок, А. Є. Фоменко, П. Л. Фріс, В. В. Шаблистий, О. П. Шайгуро та ін.

Не дивлячись на це, на сьогоднішній день питання напрямків взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби України зі ЗМІ та релігійними організаціями (які є важливими суб'єктами протидії злочинності, що діють на загальносоціальному рівні) в частині

протидії злочинності залишається недостатньо розкритим.

Метою цієї статті є дослідження напрямків взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби України зі ЗМІ та релігійними організаціями в частині протидії злочинності.

Виклад основного матеріалу. Як влучно зауважує А.Є. Фоменко [1, с. 16], суб'єктів протидії злочинності доречно диференціювати на дві основні групи:

- 1) суб'єкти, які діють на загальносоціальному рівні;
- 2) спеціальні суб'єкти.

Такий поділ пов'язаний з функціональними завданнями, що стоять перед цими суб'єктами. До числа перших (саме за такою класифікацією) відносяться суб'єкти, діяльність яких не спеціалізується саме на протидії злочинності. Не дивлячись на це, в жодному випадку не можна розглядати їх роль в системі протидії злочинності в якості факультативної. Тільки єдність всіх суб'єктів протидії злочинності та їх ефективна взаємодія між собою можуть слугувати запорукою успіху у вирішенні даного питання.

До числа суб'єктів, які діють на загальносоціальному рівні відноситься ряд неурядових організацій, серед яких на особливу увагу в контексті протидії злочинності заслуговують ЗМІ та релігійні організації.

На сьогоднішній день недарма засоби масової інформації називають «четвертою гілкою влади», адже їх вплив на суспільство складно переоцінити. Від того, під яким

кутом висвітлюється процес ресоціалізації засуджених, залежить думка багатьох громадян. Наприклад, якщо подавати засуджених, як антисуспільний елемент, ворожий для будь-якої законослухняної людини та який в жодному випадку не здатний виправитись, то негативна думка суспільства відносно таких суб'єктів правовідносин буде домінуючою. Відтак, навіть після залишення засудженими місць позбавлення волі, пересічні громадяни будуть з острахом відноситись та ігнорувати колишніх в'язнів, не даючи їм жодної можливості повноцінно увійти у нове соціальне середовище. Як наслідок, відчуваючи себе чужорідним елементом, така особа з великою вірогідністю знову обере для себе кримінальну стежку.

У 2011 р. С.К. Гречанюк на дисертаційному рівні розглянув роль відомчих ЗМІ в діяльності Державної пенітенціарної служби України (далі – ДПтС). Головним призначенням функціонування відомчих ЗМІ, на думку вченого, повинно було стати: формування позитивної громадської думки про діяльність органів та установ ДПтС України, діяльність, спрямована на забезпечення відкритості ДПтС України; своєчасне та об'єктивне інформування української та закордонної громадськості, а також самого персоналу про роботу органів та установ ДПтС України, їх службову діяльність та важливі події у повсякденному житті – тобто розвиток інформаційного простору за участю ДПтС України; надання методичної та інформаційної допомоги засобам масової інформації територіальних органів ДПтС України (у разі наявності останніх); підготовка за участю працівників центрального апарату та його територіальних управлінь виходу у світ друкованих видань і публікацій з проблематики функціонування кримінально-виконавчої служби; моніторинг опублікованих у пресі відомостей і матеріалів з проблематики функціонування кримінально-виконавчої служби, публікації в разі необхідності спростувань на недостовірну або неправдиву інформацію; участь ЗМІ в орга-

нізації і підтримці інформаційних проєктів, у яких поєднуються інтереси ДПтС України та широкої аудиторії; участь у підготовці та виданні різноманітної інформаційно-презентаційної продукції (починаючи від прес-релізів і до виготовлення спеціальних брошур, що сприяють підвищенню позитивного іміджу кримінально-виконавчої системи України); участь в удосконаленні виховної роботи із засудженими; участь друкованих та електронних громадських та відомчих ЗМІ в удосконаленні правового регулювання виконання покарань; формування інформаційної культури особистості працівника ДКВС України [2, с. 381-382].

Звісно, на сьогоднішній день даний умовид є дещо застарілим (особливо в зв'язку із ліквідацією ДПтС України), проте він не втрачає своєї актуальності в контексті взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби зі ЗМІ. Враховуючи, що вони є суб'єктами запобігання злочинності та, як наслідок, заінтересовані у ефективній боротьбі та попередженні даного соціального явища, важливо, щоб діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України висвітлювалась у якомога об'єктивнішому ракурсі.

Перспективними вбачаються такі напрямки взаємодії цих суб'єктів, як відведення ефірного часу (або ж колонки друкованих видань) для ознайомлення аудиторії з роботою Кримінально-виконавчої служби, процесом ресоціалізації засуджених (з окремими історіями причин та умов вчинення останніми злочинів) тощо.

Думається, подібні заходи, по-перше, призведуть до того, що громадськість почне краще відноситись до роботи Державної кримінально-виконавчої служби (підніметься її авторитет в очах громадян), зросте рівень її довіри, по-друге, колишні засуджені, які відбули покарання, будуть сприйматися як повноправні члени суспільства та, по-третє, відповідний матеріал здатен позитивно вплинути на маргінально налаштованих осіб, які, побачивши наслідки злочинної поведінки,

відмовляться від вчинення кримінальних правопорушень.

Підтримуємо позицію, відповідно до якої підвищення ефективності взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби зі ЗМІ може бути досягнуто шляхом: 1) розроблення та ухвалення Положення про Центр громадських зв'язків Державної кримінально-виконавчої служби України; 2) створення в пенітенціарних установах відділу організації взаємодії із засобами масової інформації; 3) розробка та впровадження Концепції удосконалення взаємодії органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби зі ЗМІ тощо [2, с. 373].

З викладеного випливає, що взаємодія Державної кримінально-виконавчої служби України зі ЗМІ дозволяє: 1) підвищити рівень довіри до працівників названого правоохоронного органу; 2) виробити позитивну громадську думку щодо ефективності результатів відбування покарання (особа, яка відбула покарання (особливо у виді позбавлення волі) має сприйматися як людина, яка розпочинає життя «з чистого листа», а не як маргінально налаштований елемент, якого варто сторонитись; 3) зменшити кількість вчинюваних злочинів та кримінальних проступків.

На окрему увагу заслуговує дослідження питання напрямків взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби з релігійними організаціями. Відповідно до ст. 35 Конституції України, кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей [3].

Дане положення Основного закону поширюється на всі категорії суспільства без виключення (звісно, здійснення певних обрядів може бути обмежено у зв'язку з особливостями від-

бування покарання у виді позбавлення волі) та знаходить своє відображення у ст. 8 «Основні права засуджених» КВК України, в якій зазначається, що засуджені мають право на здійснення свободи сповідувати будь-яку релігію або виражати переконання, пов'язані із ставленням до релігії, у тому числі на вільний вибір і допуск священнослужителя для відправлення релігійних таїнств і обрядів, за винятком обмежень, передбачених КВК [4].

Релігія (зрозуміло, якщо вона не відноситься до якихось екстремістських течій, що сповідують насильство) навчає людину жити у мирі з соціумом, не вчиняючи суспільно небезпечних (або шкідливих) діянь. Без сумніву, такий вплив на засудженого (заснований на любові до ближнього та повазі до суспільства) є позитивним та спряє його перевихованню.

Потреба у залученні церкви постає на фоні неспроможності державних інституцій забезпечити в межах установ виконання покарання ресоціалізацію засуджених, яка би дозволяла їм у подальшому успішно реінтегруватись у суспільство. До основних аргументів на користь залучення Церкви до роботи із засудженими до позбавлення волі належать: здатність релігії ефективно впливати на моральність і духовність особистості, спонукати її до безумовного дотримання відповідних принципів та норм; високий авторитет Церкви в українському суспільстві; висока оцінка діяльності Церкви працівниками пенітенціарних установ; запит на духовну підтримку і довіра з боку більшості засуджених, теологічне підґрунтя роботи із засудженими тощо [5, с. 22].

Враховуючи це, на законодавчому рівні передбачені певні напрями взаємодії релігійних організацій з Державною кримінально-виконавчою службою України. Зокрема, у ч. 3 ст. КВК України передбачає, що адміністрація колонії сприяє у запрошенні священнослужителів, бере участь у визначенні місця, часу та інших умов проведення богослужіння, обряду або церемонії. Адміністрація колонії не має виявляти свого ставлення до певної релігії чи конфесії [4].

Така взаємодія названих суб'єктів протидії злочинності дозволяє знизити ризики вчинення засудженими до позбавлення волі рецидивів. Вплив релігії на засудженого в багатьох випадках дозволяє останнього по-іншому сприйняти оточуюче середовище, його роль у ньому та вагу своїх вчинків.

Крім законодавчих актів, існує ряд документів, що закріплюють основні напрями взаємодії представників тієї чи іншої релігійної організації з Державною кримінально-виконавчою службою України. Наприклад, згідно з Угодою між ДКВС та УПЦ від 26.08.2011 співпраця між цими суб'єктами протидії злочинності відбувається за такими напрямами: 1) сприяння в будівництві храмів та молитовних кімнат в установах кримінально-виконавчої системи, комплектування необхідною літературою, предметами церковного вжитку; 2) залучення засуджених до позбавлення волі, а також осіб, які перебувають під наглядом кримінально-виконавчих інспекцій, до церковного життя, духовно-просвітницька робота із різними категоріями засуджених; 3) катехизаторська робота та проведення бесід священників з особовим складом ДКВС України; 4) відзначення та заохочення засуджених до позбавлення волі церковними відзнаками за кращі роботи з художньо-прикладної та літературної тематики, за участь у відповідних конкурсах; 5) участь у науково-практичних конференціях та зборах як в Україні, так і за її межами; 6) видавнича діяльність (видавництво «Молитовника для засуджених», періодичного видання Синодального відділу, а також публікація статей та матеріалів на сторінках періодичних видань Державної кримінально-виконавчої служби України) [6, с. 150].

У даному випадку церква та Державна кримінально-виконавча служба України прагнуть досягнути спільної мети – виправлення засудженого та недопущення з його сторони фактів повторного вчинення кримінальних правопорушень. Перелічені ж напрями вза-

ємодії виступають в якості певних засобів її досягнення.

При цьому важливо, щоб релігія дійсно позитивно впливала на засудженого до позбавлення волі, а не була приводом для ухилення від певних моментів відбування покарання. Для цього законодавець передбачив на законодавчому рівні певні запобіжні механізми:

1) засуджені не мають права, посилаючись на свої релігійні переконання, ухилитися від виконання своїх обов'язків, а також установлених вимог режиму відбування покарання;

2) відправлення релігійних обрядів не повинно порушувати розпорядок дня в колоніях, а також утискати права інших осіб, які відбувають покарання;

3) у колонії для відправлення релігійних обрядів можуть допускатися тільки представники релігійних організацій, які офіційно зареєстровані у встановленому законом порядку [4].

Останній запобіжник є особливо важливим з огляду на поширення у світі релігійного екстремізму. Враховуючи високі темпи поширення даного явища, держава змушена допускати до засуджених лише представників офіційних релігій, що сповідують принципи гуманізму та законності.

Варто зазначити, що у 2015 р. рівень взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби України та релігійних організацій суттєво зріс, що пов'язано із включенням до КВК ст. 128¹ «Організація душпастирської опіки засуджених». Душпастирська опіка засуджених - діяльність в установах виконання покарань священнослужителів (капеланів), уповноважених релігійними організаціями, статути (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, спрямована на задоволення релігійних потреб засуджених, їх духовне виховання [4].

Таким чином, взаємодія Державної кримінально-виконавчої служби України з релігійними організаціями передбачає значний потенціал в питанні протидії злочинності. Релігійно-виховні заходи здатні позитивно

вплинути на особу засудженого, втім, важливо, контролювати таку діяльність та не допустити проникнення у стіни пенітенціарних установ екстремістських релігійних течій.

Перспективним напрямком подальших досліджень вважаємо аналіз питання взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби України зі спеціальними суб'єктами протидії злочинності.

Анотація

Актуальність статті полягає в тому, що Державна кримінально-виконавча служба України відноситься до числа суб'єктів протидії злочинності. Протидія злочинності – це безперервний процес, який реалізовується за допомогою діяльності ряду суб'єктів. На сьогоднішній день на законодавчому та підзаконному рівнях передбачено цілий комплекс таких суб'єктів. Зрозуміло, що ефективна протидія злочинності у такому випадку можлива лише в результаті їх взаємодії. У іншому ж випадку дані суб'єкти не тільки не зможуть досягнути поставленої мети, але і будуть заважати один одному. Метою статті є дослідження напрямків взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби України із засобами масової інформації та релігійними організаціями в частині протидії злочинності. У статті розглядаються основні напрямки взаємодії Державної кримінально-виконавчої служби України із засобами масової інформації та релігійними організаціями в питанні протидії злочинності. Підтримано позицію, відповідно до якої суб'єкти протидії злочинності диференціюються на дві групи: спеціальні суб'єкти та ті, що діють на загальносоціальному рівні. Встановлено, що взаємодія Державної кримінально-виконавчої служби України із засобами масової інформації дозволяє: 1) підвищити рівень довіри до працівників названого правоохоронного органу; 2) виробити позитивну громадську думку щодо ефективності результатів відбування покарання (особа, яка відбула покарання (особливо у виді позбавлення волі) має сприйматися як людина, яка розпочинає життя «з чистого листа», а не як маргінально налаштований елемент, якого варто сторонитись; 3) зменшити кількість вчинюваних злочинів та кримінальних проступків. Наголошено на тому, що взаємодія Державної кримінально-виконавчої служби України з релігійними організаціями передбачає значний потенціал в питанні протидії злочинності. Релігійно-виховні заходи здатні позитивно вплинути на особу засудженого, втім, важливо, контролювати таку діяльність та не допустити проникнення у стіни пенітенціарних установ екстремістських релігійних течій.

Ключові слова: суб'єкти протидії злочинності, злочинність, протидія злочинності, профілактика, кримінологія, Державна кримінально-виконавча служба України.

Spilnyk S.I. Directions of cooperation of the state criminal and executive service with the media and religious organizations in the issue of countering crime

The relevance of the article is that the State Penitentiary Service of Ukraine is one of the subjects of combating crime. Combating crime is a continuous process that is implemented through the activities of a number of actors. To date, there are a number of such entities at the legislative and regulatory levels. It is clear that effective counteraction to crime in this case is possible only as a result of their interaction. Otherwise, these entities will not only fail to achieve their goals, but will also interfere with each other. The purpose of the article is to study the areas of interaction of the State Penitentiary Service of Ukraine with the media and religious organizations in combating crime. The article considers the main directions of interaction of the State Penitentiary Service of Ukraine with the media and religious organizations in combating crime. The position was supported, according to which the subjects of combating crime are differentiated into two groups: special subjects and those operating at the general social level. It is established that the interaction of the State Penitentiary Service of Ukraine with the media allows: 1) to increase the level of trust in the employees of the said

law enforcement agency; 2) to develop a positive public opinion on the effectiveness of the results of serving a sentence (a person who has served a sentence (especially in the form of imprisonment) should be perceived as a person who begins life "from scratch" and not as a marginalized element to be avoided;) reduce the number of crimes and criminal offenses. It is emphasized that the interaction of the State Penitentiary Service of Ukraine with religious organizations provides significant potential in combating crime. Religious and educational measures can have a positive effect on the convict's personality, however, it is important to control such activities and prevent extremist religious movements from penetrating the walls of penitentiaries.

Key words: subjects of counteraction to crime, crime, counteraction to crime, prevention, criminology, State Penitentiary Service of Ukraine.

Список використаних джерел:

1. Фоменко А.С. Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Національної поліції України: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2021. 32 с.
2. Гречанюк С.К. Теорія та практика взаємодії органів та установ Державної пенітенціарної служби України з державними та неурядовими організаціями: : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2011. 520 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 03.05.2021 р.).
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення 03.05.2021 р.).
5. Проскура В.В. Роль церкви у ресоціалізації засуджених до позбавлення волі. *Український соціум*. 2015. № 2 (53). С. 17-25.
6. Кузь І.І. Правове регулювання взаємодії органів та установ виконання покарань з релігійними організаціями. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 17. С. 145-153.